

I bakgrunden till denna konferens kan man läsa att tröst skapas i närvaron av någon eller något som berör och delar lidandet. Hur ställer sig psykoanalysen till fenomenet tröst? Som ni säkert känner till kan man i den psykoanalytiska litteraturen ej finna begreppet tröst. Det är ett begrepp inom den mellanmänniska sfären. Vardagligt sätt brukar man tala om att man kan finna tröst i religionen, i en naturupplevelse, i ett musikstycke som väcker resonans till den egna inre upplevelsen. Ett barn som har gjort sig illa tröstar man, ett barn som vaknar med ett skrik från en mardröm tröstar man. Man blåser på såret när barnet ramlat och sätter på ett plåster. På det sättet förmedlar man att man förstår att det gör ont, men också att smärtan går över. En känd barnterapeut, Pia Eresund, berättade nyligen i DN att hon trodde att hennes pappas förmåga att leka spelat stor roll för hennes yrkesval, att hon senare kom att använda leken för att hjälpa barn att bearbeta sina erfarenheter. Denna pappa hade när hon vaknat upp mitt i natten med en rädsla att det fanns ett monster i sängen, låtit henne dagen därpå rita ett monster på ett papper som sedan pappan tände på och lät brinna upp över vasken. Vad gjorde denna pappa som var så avgörande? Jo, genom att låta henne rita monstret, som skrämde hennes så, delade han med henne hennes upplevelse. Han tog hennes rädsla på allvar. Han förstod att ett monster kan kännas mycket skrämmande för ett litet barn, men han gjorde också något mer. Genom att bränna upp teckningen visade han att monstret inte fanns i den verkliga världen utan var en del av hennes inre föreställningsvärld. På detta sätt förmedlar han som jag ser det två saker, dels att det finns en åtskillnad mellan den yttre världen och den inre, dvs. att symbolen inte är identiskt med tinget, dels att det inre kan man förändra och omvandla till något som så småningom kan hanteras av barnets växande psyke och erfarenheter. Faderns omsättande i handling där han genom att bränna upp monstret ger en vink om att han inte räds det

skräckfyllda; han låter sig inte invaderas av det. En utfästelse om en möjlighet att smärtan kan lindras, att det obeskrivbara får en hanterbar form kan börja få fäste i barnet.

Ovanstående exempel beskriver hur två perspektiv får råda parallellt – den subjektiva upplevelsen får ett utrymme samtidigt som ett annat perspektiv kan prövas. När en relation mellan två perspektiv kan omfattas utan att den enes ståndpunkt tar över säger man att en triangulär relation kan omfattas. I ett sådant perspektiv ryms tanken om ett observerande av interaktionen mellan två personer – man kan betrakta ett gemensamt tredje område utan att den egna individualiteten eller relationen behöver hotas.

Den brittiska psykoanalytikern Bion har beskrivit rötterna till förmågan att tåla den ovisshet som flera verklighetsperspektiv innebär, i den för föräldrar ofta självklara, interaktionen mellan föräldern och det lilla barnet. Han menar att det späda barnet introjicerar moderns känslomässiga omvårdnad som en prototyp för dess möjlighet att bygga upp ett eget utrymme att tänka och existera i, men som också kan modifieras av verklighetens inflytande. Om modern misslyckas att härbärgera barnets ångest, möter barnet en, vad han kallar, dubbel ångest, både sin egen ångest och moderns oförmåga. Upprepade sådana missförstånd i dialogen mellan det han kallar för härbärgerare och härbärgerad bidrar till att det uppstår svårigheter att förena olika perspektiv, införlivandet av ett utifrån kommande perspektiv upplevs invadera den egna personen samtidigt som ansträngningar att upprätthålla ett avstånd till en annan människa upplevs utarmande. Övertygelsen att ett känslomässigt utbyte, en relation, inte har något att erbjuda av utveckling och känslomässig mognad präglar kontakten. En kontakt, som inte kan föreställas annat än i termer av makt, den ene partners utveckling leder till den andres utarmning.

Kliniskt material (borttaget)

Freud har skrivit att ett älskat kärleksobjekt som går förlorat kan sörjas, och därmed också lämnas. Hur smärtsam än sorgen är så måste den komma till ett spontant slut. Men hur förhåller man sig till ett objekt som aldrig har funnits där? Frånvaron är det kontinuerliga. Identifierar man sig med det frånvarande genom att i fantasin bli ett objekt som försvinner?

Kliniskt material borttaget

Att ställa sig till förfogande

Närvarons roll för tröstandet uppmärksammas i programmet till konferensen. Hur ser då detta ut i psykoanalysen? I ett psykoanalytiskt arbete handlar närvaron om vara emotionellt tillgänglig för analysandens omedvetna – hennes föreställningar och ångest. Denna funktion hos analytikern benämner Bion som härbärgering. Den nödvändiga härbärgeringen i ett analytiskt arbete består i att kunna skapa en länk till analysandens upplevelse utan att reagera i enlighet med analysandens bild av objektrelationen. I den stunden jag som analytiker kan stå ut med att bära min analysands upplevelse av att jag för henne är mekanisk och inte har något att ge, sker den första delen i härbärgeringen. Det är när jag inom mig kan identifiera mig med hennes upplevelse, som jag i nästa steg förmår sätta ord på bilden av mig inför henne och då sker den andra delen i härbärgeringen - att ge tillbaka i en bearbetad form det analysanden tillskrivit mig. Det är när båda stegen fullföljts som erfarenheten kan prövas av analysanden och hennes föreställningar kan ge vika. Upprepade sådana erfarenheter, när analysanden i analytikern kan möta ett annat gensvar än hon befarar, lägger grunden till reflektion och förståelse för den

egna inre föreställningsvärlden. Detta har ibland olyckligtvis förknippats med att vara ett gott objekt för patienten – ett objekt som är annorlunda än föräldraobjekten. Men behovet av att presentera sig som ett gott objekt menar jag kan motverka den psykoanalytiska processen, då man går miste om att utforska hur det kommer sig att patienten erfar analytikern just på det sätt hon gör. Behovet hos analytikern av att vara ett gott objekt kan leda att man slätar över- pseudotröstar. Analytikern förmedlar då till analysanden att känslor av längtan och hat går det inte att tala om, än mindre modifiera och integrera. Kvar inom analysanden blir en bestående känsla av att det egna känslolivet är förgörande – skräcken över det egna inre livet tar över – känslorna blir monster – fantombilder- som till varje pris måste undvikas.

Kliniskt material borttaget